

לָאָן אָנוּ הוֹלְכִים ?

(לשאלת הגלוּת־יוֹצֵיָהּ של ארץ־ישראל)

מ א ח

פרופיסור יוסף קלוזנר

בימי-החנוכה, שעברו עלינו זה לא כבר, הסתכלתי בהופעה משונה אחת: היו בכל ערי-הארץ ובכל כפריה ובקבוצותיה עשרות, ואפשר, אפילו מאות, של נשפים. קונצ'רטים וחגיגות, ועל כולם הוכרו בעתונים. כמנהג-הארץ להרבות בצלצלי-שמע ובצלצלי-תרועה; ובין כל הנשפים, הקונצ'רטים והחגיגות הללו מגיתי רק—שתי הרצאות על החשמונאים ופעולתם. אפשר, היו עוד שתיים—של הרצאות, שלא שמעתי עליהן במקרה. על כל פנים, העיקר חסר היה מן הספר: החשמונאים וגבורותיהם. כאילו מתביישים אנו בהם. כאילו לא כדאי להרבות דברים עליהם. רק וויג'וואוד הנכרי יכול היה להטעים בנאמו בתל-אביב, שתנועת-השחרור באנגליה בימי קרומוויל ובזמנים אחרים היתה ניוונית ממלחמת-השחרור של המכבים; היהודים בארץ-ישראל רחוקים מהשקפה מעין זו. החשמונאים נלחמו, ניצחו ונתנצחו—מה ענין לזה ול"קבולת של בנין" של החלק השליט בישוב הארצישראל?—החשמונאים הקריבו את נפשם במלחמת-החירות, ועל-ידי כך עשו אפשריים את הרחבת הגבולים של ארץ-ישראל ואת חידוש כל החיים הכלכליים והתרבותיים בארץ; אבל הרי לא עסקו מלכתחילה ב"בנין וביצירה", אלא במלחמות וכבושים, ובכך למה נטפל בהם ובמלחמותיהם ובהקרבת-עצמם במלחמה לחירות בלא פשרות וייתורים?

ומענין לענין באותו ענין זכרתי את הקרירות, שבה קבלה היהדות הארצישראלית את יום-הזכרון של 1,800 שנה, — יום-זכרון, שכמדומה לי, אין כדוגמתו לשום אומה ולשון—של מלחמת בר-כוכבא. את מי מעניין יום-זכרון כזה? כי מה היה בר-כוכבא?—גבור-מלחמה, שלא הצליח,—ולמה נזכר את נצחונותיו ואת מפלתו? לשם-מה? וכי דוגמה ישמשו לנו חיינו הגבוֹרִיִּים ומיתתו הקדושה?—ומה בכך, אם רבי עקיבא, קדוש-ישראל, שכל חייו הם קרבן אחד

על מזבח האומה ותורתה, הכריז על בן-כוכב, שהוא מלך-המשיח. ה"כוכב, שדרך מיעקב", ולפי האגדה, אף היה ר' עקיבה נושא-כליו של זה? – אילו היה בר-כוכב עובד-אדמה בנה ל' ל' ר' עקיבה-חבר של קבוצה בעין-חרוד, היה כדאי לחוג את יום-הזכרון שלהם. עכשיו מי ומה הם בשבילנו יהודה המכבי ואלכסנדר ינאי, יוחנן מגוש-חלב ושמעון בר-גורא, שמעון בן-כוכב ועקיבה בן יוסף? – שמות, שנתרוקנו מתוקן. שוטטו בחוצות תל-אביב, הדר-הכרמל ושאר השכונות העבריות הגדולות והמיוחדות – אם תמצאו רחוב נקרא בשמות הקדושים והמלהיבים-לחירות הללו. חשובים מהם הם השמות של פֶּרְדֵינַאנְד לֵאסָא ל, ב. ברוכוב, וכיוצא באלה. והרי שמות של רחובות יש להם ערך חינוכי. הם בפי העם תמיד, בפי התינוקות והמבוגרים, בפי המשכילים והפשוטים. – ולאורך של העובדות המעוררות-מחשבות הללו מתרוממת ועולה על לבך מאליה השאלה:

– לאן אנו הולכים? –

ואין תשובה אחרת על שאלה זו זולת

– לקראת גלות בארץ-ישראל. –

* * *

לרגלי ההפגנות הערביות פירסמו ההנהלה הציונית והועד הלאומי גילויי-דעת. בהם אפשר היה לקרוא דברים "מחוקים" אלה: שבכל מקום בארץ, שהתיישבו בו יהודים, פרו ורבו הערביים ומצבם הוטב הרבה; שבסך-הכל מגיע הקרקע של היהודים בארץ לחמישה-שבעה אחוזים של כל הקרקע הארצישראלית; שבסך-הכל נקנו בשנים האחרונות על-ידי יהודים מערביים לכל היותר עשרים אלף דונאם לשנה; שהיהודים מביאים רק תועלת לערביים: קונים את הירקות, העופות, הביצים והפירות שלהם ונותנים להם עבודה במושבות העבריות הגדולות. וכן הלאה, וכן הלאה.

היכן כבר קראתי את הדברים הללו? –

כן, נזכרתי. וכי לא כך היו כותבים ברוסיה הצאריסטית השתדלנים שלנו מן הכנופיה החצי-מתבוללת בתשובה על הפוגרומים הרוסיים ועל ההתנפלויות של העתוננים הרוסיים? וכי לא היתה זו אותה ההגנה ממש על-ידי ההוכחה, שאנו לכשעצמנו מוכנים ומזומנים אנו להצטמצם ולהתכווץ עד כדי לפנות מקום להעם ה"עיקרי" (כאן, בארץ-ישראל, יש מונח חדש, שמוצאו מן הזמנים, שבהם עוד היתה כאן קצת ציוניות: "שכנינו"); שאנו חיים וקיימים רק בשביל אחרים – הרי לנו לעצמנו אין צורך בכלום, אלא שיתנו לנו מנוחה וישאירו לנו אפשרות לעבוד בשביל אחרים. בקיצור: ניגון חדש לשירה הישנה: И жидочекъ смирный ("יהודי שקט אני").

יאמרו: השעה צריכה לכך. אבל את מי מרמה "דיפלומאטיה" זו? מי יאמין לנו, שכדי להיטיב לערביים ולקנות עשרים אלף דונאם קרקע לשנה יש צורך להחזיק בהכרזת-באלפור ולפתח תנועה גדולה ורחבה כתנועה הציונית? ומי יאמין לדברים "מתוקים" אלה? הערביים? האנגלים? בני-אדם נייטראליים? – אבל הערביים אינם יכולים להאמין לנו: אילו היו מאמינים בדברינו, היה בא הקץ לכל הפוליטיקה האנטי-יהודית שלהם, – ומה יעשו "מנהיגיהם" אז? במה יצטיינו ובמה יכבדו על פני כל העם? בהשכלתם המרובה? בספריהם החשובים? בטובות, שהרבו לעשות להמונים הערביים הפשוטים? – והאנגלים אינם רוצים להאמין לנו, שהרי אם יאמינו לדברינו אלה שוב לא יהיו יכולים לגרות את הערביים ביהודים ולסכסך את היהודים בערביים כדי שיהיו הם השליטים על הערביים ועל היהודים כאחד. והנייטראליים – איזה ערך יש כיום לדעתם של הנייטראליים על הציוניות?

ולעומת זה, כלום יכולה הציוניות לטעת כבוד בלבבות שמבחוץ ולעורר התלהבות בלבבות שמבפנים אם היא מתכווצת ומצטמצמת, ממעטת את דמותה ומקצצת את כנפיה-עצמה? – בהיסטוריה ובחיים מעורר אפילו גולן גדול ונועז כבוד בלבבות יותר מאדם בינוני כשר ופחדן. ובאמת, מי שם לב לגילויי-הדעת "מתוקים" וה"כשרים" הללו, פרי-מחשבתם של בני-אדם מחוסרי כל מעוף-דמיון ומחוסרי כל גדלות-נפש? – ואמנם, יש השפעה לגילויי-הדעת שלהם כמו שהיתה השפעה לגילויי-הדעת של השתדלנים ברוסיה הצאריסטית.

והרי בכל אנו הולכים בדרכיהם של שתדלנים אלה, לכל פרטיהן ודקדוקיהן. אמרנו: ארץ-ישראל נבדלת מחוץ-לארץ במה שכאן, בארץ, אין אנו עבדים נרצעים לאומה זרה, לשלטון זר (הרי השלטון הזר כאן הוא בא-כוחנו, שהרי באופן חוקי יושב הוא כאן בכוח תפקידו לסייע ליהודים בבנין ביתם הלאומי). כאן נשתמש בלשוננו ונפטר מקפילות זו של לשון עצמית ולשון זרה. ומה אנו רואים? – האנגלית תופסת מקום בחיינו המדיניים הרבה-הרבה יותר מן העברית, ואותה לומדים ובה מוציאים עתונים – שקוראיהם ברובם המכריע הם יהודים – בלא שום הטפה; ולערבית מטיפים כמעט בכל החוגים הציוניים הרבה יותר משטיפים לעברית: צריך ללמוד ערבית, צריך להוציא עתון ערבי, צריך להסביר לערבים, שאנו, היהודים, "בנים אנחנו, לא היו עבדיכם שואפים למדינה יהודית". צריך להלחם באנטי-יהודיות הערבית בלשון הערבית – ולחזק בזה את הלשון והספרות הערביות בארץ; צריך ללמד את בנינו ערבית – ולחזק בזה את הלשון והספרות הערביות בארץ; צריך ליסד עתון יומי וירחון ערביים – ולחזק בזה את הלשון והספרות הערביות בארץ. ואני שואל: ומה עשינו בגולה? וכי שם לא יסדנו עתונים רוסיים, גרמניים, צרפתיים, אנגליים, ועוד, כדי להלחם

באנטישמיות ו"להראות העמים והשרים את פנינו" – את כשרותנו המדינית ואת התועלת הכלכלית. שאנו מביאים לאחרים? וכי לא על-ידי עתונים יהודיים בלועזית הפיצונו את הלשונות הלועזיות בקרב היהודים שבגולה?

העתונות העברית מלאה וממולאה תרגומים מן המאמרים המזוהמים ביותר שבעתונות הערבית האזילית ביותר בלא שום הערות. ואראה בנחמה אם לא ראיתי צעירים וצעירות בני י"ח וי"ט, שמתוך התרגומים הללו למדו להיות קטיגורים וקטיגוריות לציוניות וסניגורים וסניגוריות לערביים ה"עשוקים", ובמידה ידועה מתוכם אפילו נהפכו לבולשוויקים. ודאי, כוננתם של עתונינו רצויה: למת אינפורמציה לקוראיהם על מה שנאמר בעתונות הערבית; אך מתוך שאינפורמציה זו היא כולה אנטי-ציונית ואנטי-יהודית, הריהי מזקת הרבה יותר משהיא מועילה. וכשעתונינו מתווכחים לפעמים עם העתונות הערבית, הרי אין הוויכוח בא אלא לשם הוכחה, שכל מה שעשינו טוב הוא לערביים.

ובכן, שוב אין אנו מתקיימים לשם-עצמנו, אלא לשם-אחרים, לשם התועלת, שאנו מביאים לאחרים. וכלום אין זו אותה העבדות הישנה בצורה חדשה?
ואני חוזר ושואל את השאלה המרה:

– לאן אנו הולכים?

ואין תשובה אחרת עליה זולת

– לקראת גלות בארץ-ישראל.

* * *

ועבדות זו, חוסר קיום עצמי של האומה לכשעצמה, נפרת היא לא רק בעינים מדיניים וכלכליים, אלא גם בעינים תרבותיים-רוחניים. תמיד הטיפה הציונית, שהאסון הגדול ביותר, שאירע לעם-ישראל, הוא – ש"נחלתנו נהפכה לזרים"; אנו עובדים בשביל אחרים, בלשון-המליצה שלנו: נוטרים כרמי אחרים – וכרמי שלי לא נטרתי. ברוסיה, גרמניה, צרפת, אנגליה, איטליה, אמריקה, שקעו גדולי-ישראל את גפם, כילדי ישראל במצרים לפי האגדה. בבנינים זרים. מי שקורא את הספר בן ששת הכרכים: *Grosse Jüdische National-Biographie* של S. Wininger, ימצא בו יותר מאחד-עשר אלף שמות של יהודים סופרים, חוקרים, מדינאים, עסקנים צבוריים, שחקנים, אמנים, ממציאים, ועוד, ועוד, שעסקו אך ורק בעניניו של העם, שבארצו ישבו במקרה. הם כתבו בלשוננו של עם זה, פתחו את הספרות והאמנות שלו, העשירו אותו בספרי-מדע ובהמצאות ממדרגה ראשונה. טרחו להפרכת-ארצו, לגידולה המדינית והכלכלי – ואת עמם ואת ספרותו, ואת המדע ואת האמנות שלו, ואת צרכיו המדיניים והמדעיים לא ידעו ולא רצו לדעת. – בארץ-ישראל צריך כל זה לפסוק. כאן אנו נעמול בשביל עצמנו, ה"נשרים" שלנו באיזה מקצוע שהוא לא יעזבו

אותנו ולא ילכו לנוע על עם אחר. על ספרות אחרת, על לשון אחרת, על מדע בלשון זרה. את הכל יעשו גדולינו בשביל עמם ובקרבת עמם. ה"גשרים" ישארו בקננו הלאומי לנצח. והרי אנו זקוקים להם יותר משכל אומה אחרת זקוקה לבניה הגדולים מפני שאנו, ורק אנו, נתפורנו על שבעה ימים, בין עשרים ושנים אומות, ומאתנו, ורק מאתנו, נשרו אברים-אברים בכל ארץ ובכל מדינה ובין כל אומה ולשון.

והנה אף כאן אכזבה.

מדינאים גדולים עוד לא הקימונו כאן לא לעמנו ולא לעם אחר. אבל כבר יש קצת אנשי-מדע בתוכנו, שהם מומחים באמת כל אחד במקצוע שלו והיו יכולים להיות בעבודותיהם המדעיות לכבוד לעם-ישראל, לארץ-ישראל ולהלשון העברית. והנה אנשי-המדע שלנו אף הם כותבים את רוב ספריהם בלשונות זרות. כמו בגלות ממש...

אם נעבור על כל הירחונים והרבעונים שבכל המקצועות של המדעים שבכל הלשונות שבְעוֹלָם, – נמצא שם עבודות קטנות וגדולות של חכמי-ישראל בארץ-ישראל. וגם ספרים שלמים כותבים חכמי-ארץ-ישראל העבריים, וביחוד אלה, שפרנסתם על האוניברסיטה העברית, בכל מיני לשונות שבעולם, ביחוד באנגלית ובגרמנית. – ורק לא בעברית... ולא רק במדעי-הטבע כך; אף במדעי-הרוח ואף במדעי-היהדות; ואפילו בעניני-ארץ-ישראל, תמצאו ספרים, שחברו פרופיסורים ודוצנטים ועובדים מדעיים באוניברסיטה שלנו בלשונות זרות: על בתי-הכנסיות בארץ-ישראל, על הגיאולוגיה של ארץ-ישראל, על ארץ-ישראל וחייה הכלכליים, על ביטויים מיוחדים בערבית של התימנים, ועוד, ועוד. והספרות המדעית העברית, שכל חקתה היו חכמי-ישראל בארץ-ישראל, מפסדת במקום להרויח, והספרויות הזרות נבנות מעמלה וגייעה המדעיים של ארץ-ישראל... "כרמי שלי לא נטרתי"...

מובן, שיש התנצלות: אין מוציאים לאור ספרים מדעיים בעברית מפני שמועטים קוניהם והכרח הוא לפרסם ספרים כאלה בלועזית. אבל שואל אני: במה שונה התנצלות זו מהתנצלותם של החכמים מישראל בגולה? – הרי אף הם היו טוענים: העבודה בין היהודים ובלשונם הלאומית אינה אפשרית מפני שאינה נותנת מקום להתפרסם ולהשפיע ואין להתפרנס ממנה. ומה היינו משיבים בגולה על טענות אלו? – טוב הצריך שלנו מארמון של זרים; צריך לסבול ולבקש כל מיני דרכים – ובלבד שנעבוד את עבודת-האומה בלשונה, שאם לא כן – מה תקותנו כי ניחל לשוב לתחיה ולהיות עם ככל העמים היוצרים בחומר וברוח? – וסוף-סוף חלק ידוע מחכמי-ישראל שבארץ-ישראל פרנסתם מצויה פחות או יותר והם יכולים – בתנאים קשים, אמנם, עד מאד – גם לפרסם את חידושיהם המדעיים

בעברית. וכמה נאה הדבר אם ספר עברי מדעי מתרגם מעברית ללועזית וכך הוא נעשה נחלתם של אנשי-המדע הכלליים! – ואולם הרדיפה אחר הכבוד להתפרסם בין הגויים בלשונות לועזיות מלכתחילה מעברת אף את חכמינו שבארץ על דעתם הלאומית-הציונית (עד כמה שיש ביניהם לאומיים וציוניים). ואני חוזר ושואל:

– אם כן, לאן אנו הולכים?
ואין על שאלה מרה זו שום תשובה אחרת זולת –
– לקראת גלות בארץ-ישראל...

* * * * *

אסונה של הגלות היהודית הוא הגטו. בכל מקום היהודים הם מועט בתוך התושבים העיקריים; ומועט זה, שיש לו פחד מפני מיצוטו, מצטופף במקום אחד צר, שבו הוא לא רוב אלא הכל, וכל העולם מסביב לו הריחו בשבילו כמו שאינו. בכלל הוכח בימים האחרונים, שכל הגטאות היהודיים של ימי-הביניים היו תחילתם ברצון ורק סופם מאונס. יש לנו אפילו שירים ופזמונים, שהושרו בחגיגות לשם "מאורע משמח" זה, ששמו – יסוד גטו יהודי חדש... שעל-ידי כך סגר היהודי עליו את העולם הגדול והחשיך עליו את מאור-היום; שעל-ידי כך עברו תנועות גדולות ומזהירות בעולם הגדול כה"רִיִּיסנסה" והריפורמאציה, היצירות הגדולות באמנות, התגליות המדעיות הגדולות וגילוי ארצות נפלאות, – וכל התופעות והיצירות והתגליות הללו לא נגעו אפילו בקצה-כנפיהן בעולם היהודי הקטן והמצומצם, – כל זה לא היה חשוב ליהודי לעומת האפשרות לחיות חיים עצמיים ושלוים מיוחדים. – את החיים העצמיים הצילו, אמנם, יהודי-הגטו על-ידי כך; ואולם על-ידי כך גם צמצמו אותם עד שכמעט פסקו מלהיות חיים אנושיים ונעשו "חיים רק-יהודיים".

השאיפה לתחית-העם בארצו נתכוונה מתחילתה, עוד מימי פינסקר, לכך, שהיהודים יחדלו להיות "רק יהודים", שיהיו יהודים ואנשים כאחד: שישתתפו בקונצרט הגדול של עמי-התרבות בחור עם בין העמים, בתור בני-חורים, שלא יהיו עוד האחרים – תושבים, והם – גרים גרורים, שישובו להיות, כמו בימי בית ראשון ושני, בני אומה חיה ובני-חורים, שאין עליהם אימתם של "העיקריים" מפני שבארצם הם העיקריים ועל-ידם יושבים במנוחה ובשיווי-זכויות בני עמים אחרים, תושבי-הארץ מאז וחדשים מקרוב באו. והנה גם תקוה זו נכזבה.

כשאתה עובר בארץ-ישראל בתשומת-לב אתה רואה דבר מעניין: ליהודים יש בה נקודות חשובות, ואפילו גושים חשובים: תל-אביב, השכונות

העבריות המרובות של ירושלים, הדר-הכרמל. המושבות של דרום-יהודה, המושבות של השרון ושל שומרון, הגוש של העמק, ועוד. ואולם הארץ בכללה ארץ ערבית היא. שליהודים יש "מושבות" בתוכה (כמה טפסי ואפני הוא השם "מושבות" במקום "כפרים", שאנו משתמשים בו עד היום למרות מהאמו של לורד מלצ'ט המנוח, שהיה בנידון זה ציוני מדיני יותר מאתנו). גטאות-גטאות יצרנו לנו בארץ. דוגמת היהודים באו איט צ'פל האנגלי או באיסט-ברודווי האמריקני. שמחים אנו, שבתל-אביב "הכל יהודים" — כאילו זהו אסון, ולא אושר, שישבו בין רוב יהודי גם מיצוטים נוצריים ומושלימיים, דוגמת מה שאנו, היהודים, יושבים בתור מיצוטים ניכרים בין הגויים בגולה. חלילה לנו להתפשט בארץ, לשבת, למשל, ברם-אלה, בבית-לחם, ברמלה, בלוד, בתל-כרם, בעין-גנים, בנצרת, בעזה, בבאר-שבע, וכיוצא באלו. כולנו צריכים להצטופף "בארבע ארצות", כמו בימי-החלוקה — בירושלים, בחיפה, בטבריה, ובעיקר בתל-אביב, — ואת כל שאר ערי-הארץ אנו מניחים לערביים. אפילו ערים כרמלה, נצרת, עזה ובאר-שבע, שכבר היה בהן ישוב יהודי קטן, נתרוקנו מיהודיהן, שברחו כולם "לארבע הארצות". לחברון חזרו היהודים במספר מועט ולא רק אין תומכים בישוב זה, אלא אף רואים אותו כמיותר, וצפת הולכת ומתרוקנת מיהודיה, עד שעוד מעט תדמה לחברון — ואין דואג, ואין חולה.

ברוסיה הצאריסטית ובפולניה, וביחוד בגאליציה, וכן גם בשאר המדינות של אויסטריה הישנה, ישבו יהודים בודדים בכפרים — ולא פחדו מפני הגויים שונאיהם. שני גדולי משוררינו כיום — ביאליק וצ'רניחובסקי — נולדו בכפרים כאלה, שהיו בהם גם קצת יהודים. בכל מאות הכפרים הערביים כיום אין אף יהודי אחז — מפני הפחד, ובכך במה אין זו גלות? — ואם נוסף לזה, שבנוגע לירקות, פירות, ביצים ועופות זקוקים אפילו הכפרים הערביים בארץ להגויים שכניהם, שרגש של אדנות יש רק להם, לערביים. שהיהודים עצמם רואים בהם "עיקריים", "תושבי-הארץ מאז", ונוטעים הכרה כזו בלבותיהם של הבנים והבנות שלנו, אפילו של אלה ואלו, שנולדו בארץ, שהרי הזכרת-כבושיהם של דוד בן ישי ואלכסנדר ינאי אינה כיום אלא סימן של "שוביניסמוס יהודי", — הרי נצטרך להשיב אף בנקודה זו על השאלה: — לאן אנו הולכים?

את התשובה הברורה והמדכאת:

— לקראת גלות בארץ-ישראל.

גרמני-יהודי מתבולל זה, שאמר זה לא כבר, כארץ-ישראל לא נתנה להיהדות הכללית כלום במובן הדתי והתרבותי, ודאי, דבר מנקודת-המבט של מתבולל שפל. ארץ-ישראל נתנה להיהדות כולה את תחית הלשון העברית, את האמונה, שעם ישראל מוכשר לחיי-עבודה בריאים, את השאיפה לחיים מדיניים עצמיים, את האפשרות להתפרנס בעבודה כשרה, לחיות בארץ "בזכות ולא בחסד" ולא להתבייש בשם "ישראלי".

ואף-על-פי-כן יש מקצת אמת בדבריו – ויותר ממקצת.

חמישים שנה מתרכז העם היהודי בארץ-הקדומה, ומה נוצר כאן מן החיים היהודיים החדשים, מן התרבות היהודית החדשה – זולת הלשון החיה וקצת ספרים "יפים" ומדעיים? –

מצד אחד עומדת היהדות האורתודוקסית – ובוזה "אגודת-ישראל" ו"מזרחי" מסכימים זו לזה – וטוענת, שאין לשנות בחיי-ישראל אף בקוצה של יו"ד, ובאמת בשכונות ידועות של ירושלים, יפו ואפילו פת-ח-תקוה תמצא סדרי-חיים ישראליים, שקפאו ונשתמרו בצורה, שהיתה קיימת ב"ברוסיה", ב"פולניה" וב"הונגריה" לפני מאה שנה ממש. כאן אין שום חידוש, שום תנועה, הארץ וחיה החדשים לא השפיעו כאן אף השפעה כל-שהיא על החיים הישנים-הנושנים. כשם שיהודים אלה לובשים את בגדי-הצבעונים ואת כובעי-הזנבות של השלאכטה הפולנית מן המאה הי"ז, כך הם מתנהגים על-פי המנהגים של ימי אבות-אבותינו.

ולעומתם – הקבוצות בכלל, ובפרט אלו של "השומר הצעיר", שמכריות ואומרות, ש"אין לנו שום חג אחר זולת הראשון למאי" (מעשה שהיה), שהיחסים החפשיים בין הצעירים והצעירות הגיעו שם עד למדרגה, שאי-אפשר לנגוע בהם מטעמים מובנים, שאין קונים בשר כשר אפילו אם מחירו יהא כמחירו של בשר-טרפה (מעשה-חיפה). שאין אוכלים שם מצות בפסח אפילו בתור זכר לחג-החירות ואפילו לשם השתתפות בחיים הכלליים של האומה, שחוגגת את "זמן-חירותנו" מקצה-תבל ועד קֶצֶה. "את שני קצותיו אכלה האש ותוכו נָקַר" – לא! – קָרָא: וְתָךְ אֵין. הַתּוֹךְ הֵם בעלי-בתים פשרנים, שאין להם משלהם כלום זולת התחנפות לתקיפים באותה שעה-ה"מזרחי" או הפועלים, הכל לפי הסביבה ולפי התשבון...

לשונות זרות על השבונה של העברית, העדפת ספר לועזי בינוני על ספר עברי מצוין, הקראות בשמות נכריים וז'ארגוניים, הגיגת-יום-הלידה הנוצרי וראש-השנה לנוצרים, ביטול כל דבר חמרי ורוחני, שנוצר בארץ, וחיוב כל תוצרת חמרית ורוחנית של חוץ-לארץ... היכן היא כאן המקוריות של עם בארצו ובלשונו? – אומרים, שמתהוים חיים מיוחדים במינם אצל הפועלים: "הָיָה שֶׁל הַפּוֹעֲלִים" –

קוראים לו ומשבחים אותו. הקרתי אחריו – והנה הוא דומה – אם גם לשמתנו עדיין אינו שוה – ל"הוי" אחר, שכבר נתנה בארץ רחוקה מאתנו ואיבת לנו ולתנועתנו...

יודע אני, שרובם הגדול של הפועלים שלנו מתנגד לבולשוויסמוס ואין הוא שונא יותר מן הבולשוויקים אלא את – הריביוניסטים. אבל התפתחותם של החיים החדשים אינה משתלשלת מתוך אהבה או שנאה. יש חוקי-התפתחות הגיוניים, שאין להמלט מהם. ובין הסוציאליסמוס ובין הבולשוויסמוס יש רק הבדל של טכסיסים ולא הבדל מהותי. אפילו סוציאליסטן עברי ותרבותי כמר יבניאלי מצפה לחלוקת-הפרדסים של האכרים. ולאותם הציוניים הכלליים, שמתנגדים לבולשוויסמוס בכל כוחם ומחכים את היהדות הישנה והמסורה. ואף-על-פי-כן הם תומכים במפא"י הסוציאליסטית, לאלה, שהם בעד "מזרחי" ובעד סוציאליסמוס כאחד. יש רק לקרוא את הקריאה הגדולה :

– התבוננו אל מה שאתם עושים בעוד מועד! – כי הנה ימים באים, והסוציאליסטים יקבלו את השלטון בידם. בעזרתכם שלכם, הפשרנים והוותרנים. ואז בעל-כרחם תקפך מתינותם לקיצוניות, ואז הם, שכבר כיום הם הולמים בסתר על חלוקת-פרדסים, יתחילו בחלוקה זו בגלוי, והם, שכבר כיום אין דבר קדוש בעיניהם זולת קדושת המפלגה והראשון למאי, יבטלו בחזקת-היד את הלאומיות שלנו ואת כל הקדשים הלאומיים התלויים בה. ואתכם כולכם, המחכים גם את המסורת היהודית, ייסרו לא בשוטים, אלא בעקרבים. – ואז תתחרטו, אתם המרקדים כיום על שתי החתונות מפני שהכוח הוא בידי מפא"י, על מעשיכם! אבל אז כבר תאחרו את המועד! –

ואולם הרי גם הדיש זה של ה"שומר הצעיר" אינו חדש ביותר ובא-כחו בגלות היה – ה"בונד" הסוציאלי-דימוקראטי, שמקל היהדות נשארו לנו – הפועלים היהודיים ברוסיה ופולניה והדבור ב"אידיש". ואף כאן: מכל התרבות העברית נשארו ל"השומר הצעיר" הפועלים הסוציאליסטים בארץ-ישראל והדבור העברי.

ואני שואל את שאלתי האחרונה :

– לאן אנו הולכים ?

ומשיב תשובה מדכדכת-נפש :

לקראת גלות בארץ-ישראל –

אם לא נתחיל במלחמה עזה ומכרעת בכל ה"גלותיזאציה" של ארץ-ישראל

באופן, שיבוא שינוי עיקרי בכל נקודות-החיים המנויות כאן.

אבל – כלום יבוא ? ומאין יבוא ? –

ירושלים, י"ז בשבט תרצ"ד